

Dagen for krigen brøt inn over Norge.

De historiske forhandlinger i utenrikskomiteén og det hemmelige stortingsmøte 8. april 1940.

Timer i spenning, uvisshet og usikkerhet. Det diplomatiske forspill til katastrofen.

Steffensen, Nordland, vilde vi skulde vise tenner.

Oslo, 10. august.

(NTB) Forhandlingene i den utvidede utenrikskomité og i Stortinget den 8. april 1940 foreligger nu som trykt dokument.

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomité møtte klokken 10. Stortinget hadde møte for åpne dører klokken 17,15 og for lukkede dører klokken 17,35. Enkelte av presidentskapets medlemmer var i tvil om hvorvidt det var riktig å utgi et bruddstykke av en viktig debatt. Men etter at man har funnet referatet fra utenrikskomitéens

møte, gir de to utfyllende referater et så vidt tydelig bilde av det som skjedde at presidentskapet har funnet å måtte benytte den bemyndigelse som ble gitt av Stortinget til å offentliggjøre referatene.

I møtet i den utvidede utenrikskomité mandag den 8. april 1940 klokken 10—11,30 uttalte statsråd Koht i samband med minneutleggingen blant annet: Det som er hendt i dag morges er sjølsagt det alvorligste av alt for det er eit direkte tiltak mot Norge. Men eg bør vel til opplysning for utanriksnemnda lesa den noten som eg fekk fredag kveld fra den britiske og den franske minister. Det er den noten som det har stått om i blada var gjeven den norske og den svenske utenriksminister både i London og i Paris søndag kveld og vart avgjeven i Oslo og Stockholm fredag kveld.

I noten het det mellom anna: De tre siste måneders begivenheter har vist at uansett det norske og det svenske folks ønsker er den tyske regjering ikke villig til å innrømme den norske og den svenske regjering den handlefrihet i utenlandske anliggender som de er berettiget til. Hans Majestets regjering har en sympatisk forståelse av den vanskelige stilling som de to regjeringer er brakt i som en følge av den tyske regjeringens trusler og påtrykk, men skjønt Hans Majestets regjering beklager denne tingenes tilstand, er den nødt til å trekke den uunnværlige slutning derav at de to regjeringer under de nuværen-

de omstendigheter ikke kan handle fritt. Derneft helt bortsett fra den politikk som den norske og svenske regjering faktisk måtte bli nødsaget til å følge, kan de allierte regjeringer ikke lenger finne seg i den nu bestående tilstand hvorunder Tyskland fra Norge og Sverige trekker til seg ressurser som er vitale for landets krigsproduksjon, og nytter lettelse i disse land som bringer de allierte i en farlig mindrebegunstiget stilling. De føler derfor at øyeblikket er inne til åpent å gjøre den norske regjering oppmerksom på visse vitale interesser og krav som de allierte akter å vedta og gjennomføre med ethvert middel som de måtte finne nødvendige.

De vitale interesser og krav er følgende:

A) De allierte regjeringer kan ikke finne seg i noe nytt angrep på Finland hverken fra sovjetregjeringen eller fra den tyske regjering. I tilfelle av at et slikt angrep finner sted vil derfor enhver avvisning fra den norske regjering av å lette de allierte regjeringers bestrebelser for å komme Finland til hjelp på en hvilket som helst måte de måtte finne passende og enn mer ethvert forsøk på å forhindre en slik hjelpeaksjon bli betraktet av de allierte regjeringer som et tiltak som bringer deres vitale interesser i fare.

B) Enhver rent politisk avtale som Norge måtte inngå med Tyskland vil av de allierte regjeringer bli betraktet som en

Forts. s. 7.

2 dag.

Den 8. april 1940 samlet uvræskylene seg over Norge. Minneutleggingen, blant annet i Nord-Norge, var opplakten til den katastrofen som brøt løs om morgenen den 9. april. Våre statsmakter hadde nok en fornemmelse av den overhengende fare som truet vårt land, men at de ikke var klar over at den alt var i full utvikling viser forhandlingene i utenrikskomiteén og det hemmelige stortingsmøte den 8. april. Stortingsmøtet ble holdt om ettermiddagen, altså bare noen timer før Norge ble regulær krigskueplass. I disse mørke og hektiske timene foran det blodigste drama i norsk historie drøftet våre statsmakter formuleringen av en protest mot minneutleggingen. 128 år i fred hadde skapt urokkelige forestillinger om de moralske maktmidlers verd. Derfor øvot folkerettens og nøytralitetens ånd og hup over

Japans kapitul.

De allierte krever at keiseren og den japanske regjering styre landet skal være underordnet den allierte øvel

K

Hje

Tot

(NT

tid g. begat politi ne. 1 av Volla tatt svike bestu

(N

hjel har brev

Uh

U

lag

Hol om ette Det det ne diss hjel

sial sva had stor ban

Mandag 13. august

Lofotposten

2

Dagen før krigen brøt inn over Norge.

(Forts. fra side 1.)

uvennlig handling selv om den ble påskutt å gjelde forsvaret av Finnland. Enhver skandinavisk allianse som inneholder bestemmelser sikende på å motta hjelp fra Tyskland vil bli betraktet som rettet mot de allierte.

C) Ethvert forsøk fra Sovjets regjering på å oppnå fra Norge en basis på Atlanterhavskysten vilde være mot de allierte, regjeringens vitale interesse.

D) De allierte regjeringer vil nu treffe de nødvendige forholdsregler for å beskytte sine interesser hvis den norske regjering skulde avslå, trekke tilbake eller foreta noen innskrenkninger i de lettelsers vedrørende handel og skipsfart som de allierte regjeringer finner av betydning for krigsførselen og som det ikke er rimelig av en nøytral regjering å innrømme.

E) Videre kan de allierte ikke tillate at krigens gang blir virket imot dem ved fordeler som Tyskland oppnår av Norge eller Sverige. De gjør derfor oppmerksom på at de forbeholder seg retten til å ta de forholdsregler de måtte finne nødvendig for å hindre Tyskland i å oppnå fra disse land tilførsler eller lettelsers som for krigsførselen vil være til fordel for Tyskland eller vil virke imot de alliertes interesser.

Den tyske regjering har allerede krenket og fortsetter å krenke Norges rettigheter, når den føler at den kan gjøre det straffet, og den norske regjering er ute av stand til å sikre seg oppreisning. Norske, svenske og andre nøytrale lands skip blir angrepet og ødelagt nesten daglig av tyske undervannsbåter, miner og flyvemaskiner. De allierte vil ganske visst ikke følge dette eksempel på umenneskelighet på vold og hvor og når en heldig gjennomførelse av krigen tvinger dem til å ta særlige forholdsregler vil den norske regjering forstå hvorfor de gjør det. Det vil være for å opprettholde de prinsipper som de skandinaviske folk og regjeringen selv ønsker å se rådende, og til forsvar for de mindre stater i Europa, deres rettigheter og selve deres eksistens.

Disse formål kan bare bli oppnådd gjennom seier for de alliertes sak, og de alliertes regjeringer føler seg sikker på at dette er et forhold som man i Norge vil vite å vurdere.

I Norge hadde eg ein samtale med den svenske utanriksminister, som så hadde fått den same noten, fortsatte statsråden. Vi dryfta spursmålet. Han hadde spurt både den britiske og

den franske minister om dei kjende noko slag tiltak som ville bli gjort med ein gong frå britisk og fransk sida. Vi hadde i går, korkje utanriksminister Günther eller eg, nokon tanke om at det ville bli gjort noko fort. Vi hadde fått ein note som det skulde bli svart på. Eg hadde ikkje høve til å legge fram noten eller nemna noko av dette for regjeringa. Det fall slik at dei hadde regjeringssmøte i Sverige, og da fekk dei det straks. Eg får vedgå at eg trudde ikkje det var naudsynt å gjere det straks og då eg hadde avtalt med stortingspresidenten at vi skulde be utanriksnemnda møte tirsdag morgen for å dryfta det svar som vi skulde gi på den britiske og den franske noten.

Nå har det då hendt i dag tidleg klokken litt fyre 8, at den britiske og den franske minister baa tvo har vore i Utanriksdepartementet og avgjeve ein ny note som er melding om ting som alt er sette i verk.

Statsråden refererte så den noten som ble offentliggjort gjennom NTB og som konkluderte med kunngjøringen om mineutleggingen.

Statsråden ble her avbrutt av formannen som underrettet utanriksministeren om at den svenske utanriksminister stod i telefonen inne på statsrådsverelset og gjerne vilde komme til med en gang. Kommanderende admiral og admiralstabssjefen var nu kommet tilstede i komitéen og admiral Diesen opplyste blant annet at ved Narvik er det lagt ut minefelter mellom Landegode og fastlandet og over hele Vestfjorden. Etter den siste melding vi har, opptre det noen engelske jagere på innsiden av Landegode. Innover Narvik ligger 8 engelske skip som ikke er nærmere definert. Det er gitt ordre om protest til båtene på stedet, og vi har i øyeblikket to diverteringsbåter der. Dessuten har vi to oppsynsskip i Narvik og vi har to u-båter som er klar i Ofotfjorden.

Det neste sted er Hustadvika. Det tredje sted hvor det var varslet nu, er Stad. Der er det visstnok i øyeblikket ikke lagt ut noe, fordi det er stormfullt vær. Når feltene har kunnet utlegges der hvor det nu er gjort, er det fordi vi jo ikke har fartøyer gående alle steder til enhver tid, det er uoverkommelig. Dette er altså kommet som en overraskelse. Det er selvfølgelig utgått ordre om å protestere på stedet der hvor minefeltene allerede er utlagt.

Engelskmennene har i sin note sagt at de holder vakt de første 48 timer. Nu blir det da et

politisk spørsmål om engelskmennene skal bevokte et engelsk minefelt på norsk territorium eller om vi skal bevokte et slikt felt. Det må vi få avgjort.

Nordpå har vi truffet foranstaltninger til ved hjelp av skøyter å få etablert en slags minesveipere, det vil si vi har ikke virkelige rydde-sveipere, men sveipere for å konstatere om det ligger miner. Det er foreløbig to skøyter.

Statsråd Koht, som nu var kommet tilbake, uttalte:

Eg skal fyrst berre seja frå om at i den samtalen eg nå hadde med den svenske utanriksministeren, var det opplyst at det ikkje var gjort noko tiltak mot Sverige etter denne noten frå 5. april. Tvert imot, den britiske sendemannen var hos den svenske utenriksminister i går ettermiddag og sa frå at noten av 5. april ikkje hadde den meining at det skulle verta gjort noko slag atakk mot Skandinavia. Den svenske utanriksministeren var då rett forundra over det som hadde komi gjennom kringkastinga i dag tidleg.

Det er heilt klårt for oss alle at det som her er gjort, kan få lange og fårlege konsekvensar for vårt land. Det har i dei siste dagane vore ei rekke med meldingar frå Tyskland om at det var planlagt tiltak som vende seg mot Noreg, men tanke på særskilt å setja seg fast ein eller annan stad i Sør-Noreg. Men dette er meldingar som ikkje kvila på noko offisielt grunnlag, så vi kan ikkje vita for visst kva dei i grunnen byggjar på, og kva som er alvorleg med dei. Men vi kan vel trygt gå ut frå at straks dette vert kjend som nå er kunngjort frå britisk og fransk sida, vil Tyskland gå i gang med eit eller anna tiltak på sin kant, og det vil vel då koma til å venda seg mot Noreg, kanskje over Danmark, eg forutså då at Danmark skulde koma i faresonen. Men det er vel ikkje heilt visst at Tyskland treng taka den vegen. Det kan og gå beint med sin flåte til Noreg.

Når det så spørst kva Noreg skal gjera i denne situasjon så står det for meg så at det fyrste vi kan gjera er ikkje anna enn å protestera så sterkt og så alvorleg som det i det heile er vår makt og reisa eit krav om at dei allierte maktene tek burt dei miner som dei har lagt ut, og om dei ikkje gjer det, at vi då må halde oss til hande den retten som vi har til å taka dei burt.

Stiftelsen Norsk Opplysningsvesenstiftelse

Den norske regjering protesterer alvårlig og høgtideleg mot dette openbare brotet på folkeretten og slik krenking med vald mot norsk suverenitet og nøytralitet. Noreg har i heile denne tid fulgt alle reglar for nøytralitet med streng omhu, og det er i fullt samsvar med dessa ålment anerkjente reglane at det har halde farvatna opne for all legitim samferdsel for skip frå dei krigsførande land. Når nå den britiske og den franske regjeringa har gjort tiltak til å sperre ferdsla for tilførsel til Tyskland, må den norske regjeringa minna om at den britiske regjeringa den 11. mars i år har skrivi under på ein avtale med Noreg, som samtykkjer i at norske varor, deriblant jamvel krigskontrabande, vert selde og sende herifrå til Tyskland. Så mykje mindre grunn måtte den norske regjeringa ha til å venta at dei allierte regjeringane nå med ein gong ville gripe inn med makt og freista stansa desse tilførslane. Den norske regjeringa kann ikkje på nokon måte godkjenna at eit krigsførande land legg miner på norsk område, og må krevja at slike miner straks blir tekne burt og at vaktahaldet med framande krigsskip sluttar. Den norske regjering må halda seg til handa den retten, i dette høve til å setja i verk dei tiltak som dei sjølve finner høveleg til å få burt minene.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det som er av den største interesse for oss er nu snarest mulig å få rede på hvorledes Tyskland reagerer. Like overfor dette skritt som her er tatt kan det vel neppe regnes med at Sverige ubetinget vil stå sammen med oss. Det er vel sannsynlig og rimelig at Sverige vil delta i eller slutte seg til en alminnelig protest mot denne nøytralitetskrenkelsen som har funnet sted. Men hvis det som her er skjedd medfører inndragning i krigen, da kan vi neppe regne med Sverige. Dertil er den geografisk-politiske situasjon for forskjellig mellem våre to land. Nu har vi jo fra første øyeblikk vi har drøftet den internasjonale situasjon like fra september måned, ikke vært blinde for den mulighet at på et givet tidspunkt vilde England begynde der hvor det sluttet siste krig. Den siste krig sluttet jo med at England i august måned 1918 forlangte av oss at vi skulde minnesperre vår led ved Utsira. Det gjorde vi etter ganske spennende forhandlinger, men så vidt jeg erindrer fikk vi en slags grunn til å gjøre det, ved at England selv erkjente at det hadde brutt våre nøytralitetsregler, slik at vi kunde påberope oss en nøytralitetskrenkelse som nødvendiggjorde den sperringen. Men det var altså den store forskjell på den gang og det som er skjedd nu, at det ikke kan påberopes noe av den art, for de talemåter som fremføres i den engelske note, nevner jo i virkeligheten ikke noe konkret, og den omstendighet at Tyskland krenker oss utenfor territorial-

grunn er jo ikke tilstrekkelig grunn for England til å sperre våre territorialfarvann. Og når England snakker om hva særlig Norge har lidd av den tyske krigsførsel er dertil å svare at prosentvis i forhold til flåten har for eksempel Danmark så vidt jeg vet lidd meget mer.

Formannen: Og Sverige også.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, kanskje Sverige også.

Formannen: Ja, meget mer.

Joh. Ludw. Mowinckel: Og når det tales om at denne sjøkrig er av stigende voldsomhet, er det heller ikke tilfelle. I den siste måneden har den, i alle fall for Norges vedkommende, påtagelig avtatt.

For å kunne bedømme stillingen nærmere bør vi undersøke så snart som mulig om vi kan få en føling med Tyskland. Hvis nu Tyskland vilde inn-

skrenke seg til å foreslå et tilsvarende skritt som det Storbritannia har gjort, så var det ikke det verste. Hvis Tyskland sier at all den stund England ikke respekterer norsk territorialfarvann, vil vi heller ikke kunne respektere det. Jeg har sagt det før og jeg gjentar det at det er ganske ubegripelig hvor lite praktisk politikk dette er fra Storbritannias side. Det er særlig påfallende at Storbritannia ikke har foretatt noen minesperring eller noe aktivt skritt ved Sør-Norge. Jeg tror at det er ganske nødvendig at det protesteres med en gang og i de kraftigste ordelag.

Det er et spørsmål om ikke dette straks bør innrapporteres til Folkeforbundet. Da jeg har frykt for at hvis ikke vi følger det som på en måte kan sies å være vår folkerettslige plikt, å erklære som Finland gjorde overfor Russland, at vi må vokte et bestemt område, (som når Hangø blir besatt), så vil Tyskland stille et slikt krav og når vi da svarer at det ikke er tale om at vi kan føre krig mot Storbritannia, det har vi ikke krefter til, derfor må vi innskrenke oss til å protestere, at da Tyskland vil svare med å erklære oss krig, det er ikke utelukkelt.

Utenriksministeren var inne på det. Han har pekt på at den tyske flåte vilde kunne besette en plass i Sør-Norge. Dette med den tyske flåte tror jeg ikke på, dertil er den tyske flåte for liten. Storbritannia kan sette inn så store styrker at noen tysk flåteoverraskelse mot Sør-Norge tror jeg ikke på, og jeg tror heller ikke det kan bringe i gang transporter til Sør-Norge gjennom luften fra Tyskland.

Kunde man drive spillet slik at resultatet blir at Tyskland igjen vil operere på samme måte i vårt territorialfarvann som England har operert, så er det følt nok, men det er dog bedre enn krig med den eneste makt som vi måtte betenke oss på før krig med, nemlig Storbritannia.

Formannen — Hambro: Det er to spørsmål vi må diskutere. Det ene er hvorvidt vi med en gang skal utferdige en slik kunngjørelse som den utenriksministeren nevnte, og deri synes også Mowinckel å være enig. Det annet er en diskusjon om de videre ting og det eventuelle svar på den engelsk-franske note.

Det forekommer ikke i utenriksministerens utkast noen direkte uttalelse om makt fra norsk side. Men når man tenker på slike ting som en henvendelse til Folkeforbundet, så er det en annen mulighet som er like nærliggende. Det er en henvendelse til de nøytrale makter i første rekke De Forente Stater.

(Forts. side 2.)

(Forts. fra s. 7.)

med anmodning om å sammenkalle en konferanse av alle nøytrale makter for å protestere mot disse ting og få trukket opp visse regler. Det synes jeg er overordentlig nærliggende. En henvendelse til Folkeforbundet er også nærliggende. Jeg må erkjenne at jeg ikke deler herr Mowinckels oppfatning at vi i noe henseende skal forsøke å finne ut hva Tyskland mener. Vår politikk i disse spørsmål kan ikke utelukkende være diktet av hva den ene eller hva den andre sier. Det vil gjøre manøvreringen for oss mer og mer farlig. At man får et eller annet tilkjennegivende fra tysk side forholdsvis snart er utvilsomt. Om jeg ikke misoppfattet det ble det sagt i den tyske kringkasting i morges. Det som ble sagt fra Tyskland var at man kunde vente at de vilde kunne gjøre sine motforholdsregler i løpet av de første par dagene, men at de vilde se på det og formodentlig vil de da se hvorledes man reagerer i Norge. Tyskland har kanskje i og for seg uhyre liten interesse av å utvide konflikten eller tilspisse den, men det er ganske naturlig at det vil gjøre motforholdsregler og at det eventuelt vil komme med visse motkrav.

Jeg må bekjenne at jeg ikke ser det som noe ønskemål, og selv ikke som en nærliggende mulighet for Norge å slutte seg til noen av de krigførende parter. Vi har på mange måter vært med å fremkalle irritasjon, og vi vinner intet ved i dette øyeblikk å føle oss tvunget til å ta parti som landet ikke kan vinne noe som helst med. At man naturligvis ser den mulighet i øynene som en siste utveg, det er en annen ting.

Men det man naturligvis vil ha drøftet under overveielse av det svar man skal gi England og Frankrike, et svar som naturligvis vil få en viss nyanse av at de har gått helt anderledes frem overfor Sverige, det blir jo spørsmålene om hva man skal gjøre hvis England og Frankrike avviser — hva de formodentlig gjør — enhver tale om at vi selv skal fjerne disse miner.

Det vil i øyeblikket får prøve, Stifelsen norsk Okkupasjonshjelp. Utenriksministeren øyeblikkelig utferdiger en slik kunngjørelse som han har nevnt. Jeg tror at vi alle er enige om at den selvfølgelig ikke virker med maktmidler som vi ikke har, og at den siste passus der bør uhyre nøye overveies, men jeg anser det for nødvendig at denne kunngjørelse utgår så hurtig som mulig.

Statsråd Kohlt: Får eg lov til først å seja at det ikkje kunne vera tale om at vi på nokon måte skulle vonda oss til Tyskland i denne sak, men eg kjenner meg trygg på at Tyskland kjem til oss. Og eg rekner det likeså for utvilsamt at det som vi ville få til svar frå Tyskland om vi spurte Tyskland, og det som Tyskland kjem til å seja av seg sjølv til oss, det vil vera dette: No må Noreg visa at det er solvstendig land og er mektig til å vise at det sett seg imot dette inngrep frå engelsk side. Skulde vi gå til Tyskland på fyrehand på nokon måte og spørja etter ville det etter mi meining kjennast som vi alt hatt oss til å fylgje tysk råd, og det ville vera som vi søkte hjelp hos Tyskland, og det trur eg vil vera svært dårleg for oss, for den framtida kann eg seja det same som herr Mowinckel sa negativt, at vi må syrgja for at vi ikkje kjem i krig med Storbritannia. Og då må ikkje Tyskland driva oss fram med noko krav på nokon måte. Skulde det kunne føra til at dessa torpedobåtane våre skyt på dei engelske jagarane og vi derved mister dei torpedobåtane — ja, ja, det kunde kanskje vera ein mindre ting i seg sjølv, men det kunde føra oss just ut i det som vi ikkje vil ut i: Krigen med England. Kva Tyskland så kan koma til å gjera elles det kan vi sjølv sagt ikkje vita, men eg kann ikkje skyna at det ville vera nokon god ting for oss å få tysk makt inn på vårt område anten det nå var på sjø eller i land, for det ville utvilsomt føre til krig på vårt sjøområde.

Eg går ut ifrå at meldinga om at ein tysk flåte er på veg opp i Kattegat kann være riktig. Eg held slett ikkje det for så utruleg. Det er melding om uro på alle kantar, og det er også komi melding om at den britiske flåten like eins er på veg mot same kanten. Den tyske ministeren har sagt til meg at det var ingen ting. Tyskland har vilja at det i krigsførelse nå skulde kome til open strid på sjøen og eg kan godt tenkja meg at Tyskland kunde tenke på dette. Men kunne vi då få litegran utseljing med at Tyskland gjorde noko mot Noreg så trur eg det ville vera ei vinning og kanskje føra til at det ikkje var lyst krig mot vårt land. Blir det lyst krig veit vi godt kva sida det kjem frå.

Formannen: Admiralsjefen har nettopp gjennom forsvarsministeren levert følgende melding som er kommet fra marinestaben i København: 46 tyske oppsynsflåter og 48 armerte trålere har gått gjennom Kattegat, men ikke nådd Ska-

serie Lange — mellom klokken 6 og 7 i morges.

Joh. Ludw. Mowinckel: Min mening var ikke at Tyskland skulde spørres om noe som helst, men at utenriksministeren allerede i formiddag skulde søke kontakt med den tyske minister og gjøre ham oppmerksom på at vi i øyeblikket har nedlagt den mest bestemte protest mot det som skjer. Jeg har ikke sagt at vi skulde ta parti, men

jeg har ment at vi måtte tenke oss mulighetene av at vi kan bli tvunget til å ta parti, og da var det jeg understreket, hva også utenriksministeren nevnte, at da måtte det ikke være tvil om hvor vi kommer til å bli. Da må vi ikke innrette oss slik at vi på noen måte blir tvunget opp på den annen side.

I møtet for lukkede dører i Stortinget den 8. april 1940 uttalte Joh. Ludw. Mowinckel blant annet:

Jeg tror at vi må se rent nøkternt og realpolitisk på denne situasjon, og det er nettopp det som gjør det så ønskelig at vi noenlunde hurtig kan få litt rede på hvordan Tyskland er innstillet for at vi kan innrette oss etter det. Det som er det triste ved det hele er at den propaganda som har vært drevet fra fransk side og også fra engelsk side helt til den aller siste tid, har gjort publikums oppfatning i disse land ganske blind for realitetene. Det er blitt innført gjennom pressen det urimelige i at Norge blir tvunget av Tyskland til å fåle at det eksporterer malm til Tyskland, som anvendes til å skyte norske båter ned på den mest folkerettsstridige måte og at det derfor bare er en håndrekning som Norge skal være takknemlig for, det som her skjer. Her må det folkerettslige tre så sterkt i bakgrunnen at det nok vilde være svært bra om vi ad de offisielle veger som står oss åpne, søkte å henlede de fremmede regjeringers, særlig de nøytrale regjeringers oppmerksomhet på det som her er skjedd, slik at det kan reises en opinion.

Lykke (h) sa blant annet: Jeg var litt forbauset da jeg hørte at noten av 5. april var kommet til utenriksministeren fredag aften.

Lørdag formiddag gav utenriksministeren for åpne dører her en redegjørelse for den utenrikspolitiske situasjon, men nevnte ikke med et ord de noter som vi senere fikk gjennom pressen. Jeg syntes det hadde vært naturlige- re at vi da også var blitt bekjent med at det har kommet note av det og det innhold og at innholdet var alvorlig, har vi nu hørt og hvordan det fører. Men det som er skjedd kan man si er skjedd ut fra en opphisset stemning som den franske og britiske regjering har bearbeidet, den stemning som etter affæren med Finland skjerpet seg ytterligere i anfall overfor Skandinavia og kanskje aller mest overfor Norge. Jeg har skjont at det brygget opp noe på vestmaktens side og som også utenriksministeren meget riktig og kanskje litt kynisk sa det, så er det vel

4
det at det gjalt for dem å få en krigsskueplass et annet sted enn den ubevegelige de har nu. Det har de altså oppnådd. De har oppnådd det på bekostning av, jeg hadde nær sagt av meget sterke sympatier i Norge. Det er ikke mange i Norge som forstår at England vil la Norge vederfares det som vi her ser, for det er nemlig en så eklatant tilside- settelse av Norges suverenitet som vi i det hele tatt kan tenke oss. Jeg er kommet mer og mer til det resultat at jeg tror vi må gjøre et ganske alvorlig forsøk på å fjerne minene hvis vi ikke meget hurtig får et tilfredsstillende svar fra England og Frankrike. La være at vi må bøye oss for overmakten og ikke kan føre forsøket fram, men at vi rolig skal ligge og holde vakt ved et fremmed minefelt i Norge det tror jeg ikke vi overlever som nasjon.

Så var det en ting som ble nevnt og det var dette å gjøre en henvendelse og få denne eklatante krenkelse av den suverene statsnøytralitet inn for et større forum.

Det er sikkert for mye igjen ennå av alle de feilaktige utlegningene, den veldige kampanje mot Norge og Sverige som ble ført i anledning av krigen mellom Finland og Sovjet, altfor mye igjen til at vi kan ha håp om å reise noen verdensopinion mot Frankrike og England i dette tilfelle.

Jeg vil ikke dermed ha sagt at Stortinget skal stille seg avvisende til en sann henvendelse, men man skal være meget varsom og tenke seg vel om før man går til det. Vi er, kan vi nesten si, blitt krigsskueplass, og da stiller et nytt spørsmål seg for Stortinget og det er:

Er vi forberedt til denne situasjon som er nu. Er vi innad organisert slik at vi kan ta mot en sann invasjon? Jeg tror vi blir nødt til å innføre rasjonering, gjerne kanskje også for enkelte artikler vedkommende en sterk importregulering.

Sverdrup (h) fremkom med noen bemerkninger til de opplysninger som forsvarsministeren var kommet med. Forholdet er jo det at våre kystfestninger ligger med noe sånt som en tredjedels mannskap i dag, ikke på langt nær i stand til å ta hva man kaller krigsvakt eller krigssituasjon, om så skulde være. Jeg vil henvise til den ærede forsvarsminister å ta under overveielse hvorvidt den nye situasjon nu er slik at man gikk til full mobilisering av samtlige kystfestningers styrke uten den minste reduksjon.

Så var det forsvarsministerens meddelelse om minelfeltene ved Oslofjordens ytre befestninger, Rauer og Bolærne. Jeg forstod at han hadde gitt ordre til at man skulde være klar til å legge dem ut på et forholdsvis kort varsel. Men hvis man skal gå til den foranstaltning må man også ha til stede noe sånt som jeg tror ca. 20 nye bevoktningsbåter, for hele fjordtrafikken skal da dirigeres inn gjennom en bestemt kanal. Ytre Oslofjords forsvarsavsnitt har ikke materi-

Stiftelsen ell. til å kunne legge noe minefelt på plass i dag. Det må sørges for at også bevakningsbåtene ligger på plass. Jeg ville føle meg beroliget om vi hadde vært i den situasjon i dag. Å kunne gi ordre om å legge ut det minefelt, for befestningene i ytre Oslofjord er ikke så sterke at jeg er sikker på at man ikke gjør noe forsøk på dem, hvis ikke minefeltet er utlagt og jeg tror at kanskje tiden er inne til å gå til den foranstaltning. Hvis vi i det hele tatt ønsker fortsatt å ha et skinn av å opprettholde nøytraliteten, kan det ikke være noe valg i det foreliggende tilfelle. Vi må se den situasjon i øynene at vi en gang må gjøre noe for å hevde vårt territorialfarvann som aldri før.

Jeg tror ikke at England når det kommer til stykket, vil ligge og beovakte disse minefeltene. Jeg tror heller de vil respektere det, hvis vi foretar oss noe. Men en prøve er en prøve. Blir ikke det gjort, er det min sikre overbevisning at vi vil komme til å oppleve ganske annerledes alvorlige episoder på vårt sjøterritorium i de nærmeste dager fremover. Da vil vi komme til å få krigen like innpå stuedøren i alle fjorder og daler.

Jeg vil henstille om at de ikke få liter bensin som går til unyttige formål, bør stoppes eller beslaglegges allerede nu, for våre forsyninger er ikke så store, særlig hvis det blir til det at vi blir avsnæret.

Førre understreket som sin oppfatning at vi ikke måtte blandes inn i denne stormaktskrig.

Etter forslag av presidenten fikk kommanderende general, kommanderende admiral og admiralstaben adgang til å overvære forhandlingene. — Statsråd Koht uttalte blant annet: Det var nemnt av Lykke at da eg talte her i Stortinget her laurdag formiddag, burde eg nemnt at vi hadde fått den britiske og den franske noten fredag kveld. Vi hadde fått den noten i trumål kvelden før, og den noten hadde det ikkje vore høve til å dryfte med regjeringen eller gjere regjeringen kjent med. Men den utgreiing eg gav, var med vilje såleis lagt at den i visse måtar med ein gong skulde gjeva svar på det som stod i den britiske og den franske noten frå kvelden før. Her er spurt om eg i dag har hatt samtaler med sendemennene frå Frankrike, Storbritannia og Tyskland. Jeg har ikkje villa kalla til meg den tyske sendemannen fordi det vilde verke som eg ville be ham om råd eller hjelp. Det ville etter mitt skyn i denne situasjonen vera noko av det mest uheppelige eg kunne finne på. Han har ikkje sjølv meldt seg heller til nå og søkt samtale. Det vi kan vente på nu er kva Tyskland vil gjera. Og det står for meg sån at det nå i dag å halda på her å dryfta alle dei spursmåla om kvå vi skal gjera nå, det er lite grann for tidleg. Vi har i dag måttet ta standpunkt til dei aller fyrste stega, dette å få sendt fram og sendt ut, kunngjort, den protesten som det var naudsynt å gjeve med ein gong. Praktiske til-

tak her må regjeringa få lov å ha litt tid til å tenkja på. Men eg trur det vil vera det rette for det første nå å venta til vi ser det som må bli så avgjerande for heile tilgangen her: Kva det er Tyskland gjer. Vi kan ikkje svøra Tyskland kva det vil gjera. Vi kan vel vera trygga på at Tyskland vil gjera sitt slik som det sjølv synes og Tyskland vil nok kome til oss med sine krav om det så vil — om det ikkje vil taka saka i si eige hand.

Steffensen (a) ville ikke blande seg opp i forholdet til andre nasjoner og erklærte seg så modig at man skulde ta de greiene vi nu har og forsøke å vise tennar på noen måte. Det som han hadde interesse av var de utlagte minefeltene innflytelse på vår rutenart.

Hambro: Det som i dette øyeblikk i første rekke og dypest beskjeftiger våre sinn er ikke de enkelte detaljer ved det som er hendt, men selve spørsmålet om krig eller fred, spørsmålet om hvorvidt Norge forisatt skal søke å bevare sin nøytralitet til begge sider, eller om Norge, som det populært heter, skal velge sitt parti. Norge kan ikke ut fra sine praktiske materielle interesser tenke seg den mulighet å komme i krig med England, og all den stund dette er så, innebærer det en sterk oppfordring til oss om i alle handlinger og alle uttalelser vi avgir på det nuværende tidspunkt å være til det ytterste varsomme med å irritere den part som vi mener oss umulig å kunne gå imot. Jeg er også enig med Lykke i at den note som ble overlevert forleden aften var så alvorlig i sitt innhold og tone at der kunne være grunn til å gjøre tinget bekjent med den sak så snart råd var. Jeg har en fornemmelse av at når England og Frankrike i denne note så sterkt understreker forholdet til Sovjet-Russland og antyder at det ville stride mot deres livsinteresser både at man nektet bistand eller medvirkning til bistand til Finland under eventuelle nye angrep og at det henfører til sine livsinteresser at Sovjetrussland ikke får støttepunkter ved Atlanterhavet, så ligger det nær å se det som et varsku om at planer i den retning muligens er mer aktuelle enn vi her liker å tenke oss at de skal være. Hva angår den aktuelle situasjon, da ble det i formiddag i utenrikskomitéen opplyst at minefeltene utenfor Landegode og utenfor Bud på Møre allerede var etablert. Tør jeg spørre: Hva gjør den norske marine i den anledning? Uansett hvorledes vår innstilling er til den ene eller den annen makt, man vil ikke som suveren stat unnlate å ta standpunkt til en krenkelse av vår suverenitet og av vår uavhengighet som er av noenlunde enestående art. Det dreier seg ikke her om en handling som den der ble foretatt av Tyskland like overfor Sverige hvor man la ut minner mellom 4 og 3 mil om minefeltene som er lagt fra fastlandet. Det forekommer meg at det ikke var naturlig å ha meget lange overveielser om hva vi plikter å gjøre i den sak. Vi plik-

tet selvfølgelig å gå til opprenskning av minene. Hvis det skulde vise seg at der ble brukt en sterk væpnet makt når vi forsøker å gjøre det vi er folkerettslig forpliktet til å gjøre, ja, da har vi demonstrert det som det var nødvendig for oss å demonstrere. Jeg tror ikke det er naturlig å ta seg lang tid for å forsøke å bringe noe mer orden i disse forhold. Det er ganske nødvendig å gjøre det. Jeg er enig i at det ikke er ønskelig eventuelt i dette øyeblikk ved en offentlig appell å anmode om verdens beskyttelse eller sympati. Men hvis den amerikanske regjering som underhånden har vært holdt underrettet skulde gripe denne anledning til å søke istandbrakt slike drøftelser som en felles opptreden, er det en given ting at vi alene kan hilse det med glede og at vi alene kan tilskynne De Forente Staters regjering til å velge den utveg. Hva angår den mulighet å henvende seg til Folkeforbundet så er det klart at det i forholdet til England og Frankrike er en helt naturlig fremgangsmåte. Vi har den fulleste anledning og den formelle oppfordring til det. Jeg vil ikke ha uttalt i dette øyeblikk hvorvidt det vil være klokt eller langsiktig å gjøre det.

Det ble nevnt Oslofjordens befestninger og at det skulde innkalles mannskap til disse befestninger osv. Hvorledes ligger disse befestninger i dette øyeblikk? Hvis der inntraff noen forandringer i det aller siste finnes der såvidt bekjent ikke en dekkstilling ved kanonene på Rader og Bolærne. Kanonene er anbrakt på bergknatter og mannskapene vil bli blåst bort ved et hvilket som helst bombeslag. Jeg håper at slik som stillingen er nu, vil det være nødvendig å sette ganske stor fart i arbeidet for å skaffe forsvarlige sanitetsforhold og forsvarlige forhold i det hele og jeg vil gjenta hva jeg uttalte til den ærede forsvarsminister i det første møtet i utenrikskomitéen hvor han deltok at den franske forsvarsminister i de første fire ukene av verdenskrigen i 1914 avsatte seg og 50 generaler. Var det ikke gjort, hadde Frankrike formodentlig tapt slaget ved Marne. Jeg håper at den norske regjering og det norske folk ikke vil være engstelig for i denne tid å benytte seg av sin grunnlovsmessige adgang til å skape en mer effektiv ledelse av en hvilken som helst våpenart eller på en hvilken som helst militær kommandoplass eller på et hvilket som helst fartøy hvis de finner at hensynet til landets tarv gjør det nødvendig.

Sundby (b): Jeg vil erklære meg enig med dem som hevder at vi ikke ganske rolig kan sitte med hendene i skjøtet og se på denne nøytralitetskrenkelsen. Jeg vil ikke gå så langt som til å si at vi straks skal gå til handling, men jeg tror at det vil være riktig om utenriksministeren også snart kan svare Tyskland på en henvendelse, som rimeligvis kommer til å skje i nær fremtid, at vi har gitt ordre til våre minefeiere om gå til

feltet. Det vil jo ta noen tid innen de er der, og så vil man få anledning til å overveie imens. Jeg er altså nærmest av den oppfatning at vi må innstille oss på å gå til aksjon for å verge vår nøytralitet. En fellesaksjon fra de nøytrale synes jeg det er grunn til å søke å reise snarest mulig. Jeg skulde tro at Danmark og Sverige vil være likeså ivrige som vi for en felles aksjon og vi vil kunne få Nederland og Belgia og forhåpentlig også De Forente Stater med.

Statsråd Ljungberg: I forbindelse med de opplysninger jeg nylig gav om en torpedering her sørpå skal jeg få referere følgende melding som er telegrafert til kommanderende general fra distriktskommandosjefen i Kristiansand. General Lilledahl ringte klokken 17.35 fra

Kristiansand og sa at etter en melding fra politimesteren i Lillesand var det kommet inn ca. 100 mann fra det tyske skip som ble torpedert utenfor Lillesand i formiddag «Rio de Janeiro». De var i grå uniform og hadde håndbøker med regimentsnummer. Tyskerne meddelte at det også hadde vært hester og kanoner ombord i skipet og det var blitt sagt dem at de nu var på veg til Bergen for etter anmodning fra den norske regjering å hjelpe nordmennene.

Moseid (b): Nu står Stortinget igjen overfor en beklagelig situasjon hvor Stortinget er den siste instans som får autentiske opplysninger om de meldinger som er løpet inn til utenriksledelsen i vårt land. Det å protestere etter at handlingen er skjedd er selvsagt en nødvendig ting, men det er vel nok så håpløst å anta at de vil ha de ønskede virkninger. Jeg har inntrykk av at det er en sympatisk bestrebelse på å holde Stortinget utenfor i lengste laget og det er riktig. Jeg hørte den ærede forsvarsminister sa at det var truffet forholdsregler for å legge miner i Oslofjorden. Jeg går også ut fra flere steder i vårt land. For mitt vedkomme vil jeg si at jeg vilde ha sett det som en betryggelse at alle miner var lagt ut nu, og i hvert fall vilde jeg anse det som noe som skulde være selvfølgelig at man øyeblikkelig så snart dertil er anledning går i gang. For alt hva vi vet kan vi være blandet opp i krigen før vi forlater denne sal, så alvorlig er situasjonen i øyeblikket. Det må vi alle kunne forstå.

Jakob Vik (b): Jeg tror regjeringen får handle etter det den har sagt sist at den forbeholder seg handlefrihet i hvilken som helst retning. Uansett hvor vår sympati er plasert hos den krigførende så må vi av hensyn til oss selv og vergingen av vår nøytralitet ikke uten videre tåle at en av de krigførende makter uten videre legger miner i vårt farvann og stenger det ikke bare for de krigførende, men også for vår ordinære kysttrafikk.